

SPIS TREŚCI

ŻYDZI, ZAGŁADA I POMOC

Heroizm przewyciężył lęk – z Mateuszem Szpytmą, wiceprezesem Instytutu Pamięci Narodowej, rozmawia Jan M. Ruman 3

Pamięć tamtej Warszawy – z Albertem Stankowskim, dyrektorem Muzeum Getta Warszawskiego, rozmawia Kinga Hałacińska 34

Barbara Stanisławczyk-Żyła – Różne aspekty pomocy niesionej Żydom w czasie II wojny światowej 50

W toczącym się dyskursie dotyczącym relacji polsko-żydowskich padają często stwierdzenia: „Polacy ratowali Żydów” lub „Polacy nie ratowali Żydów”, „Polacy byli obojętni na los Żydów”, czy wręcz „Polacy mordowali Żydów”. Takie generalizacje, z punktu widzenia politycznego są może skuteczne, natomiast w aspekcie historycznej wiarygodności znaczą niewiele; podgrzewają jedynie emocje.

Paweł Kornacki – Życie i śmierć w getcie białostockim (1941–1943) 69

Po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej 22 czerwca 1941 r. oddziały Wehrmachtu zajęły Białostoczną w ciągu kilku dni, a do opuszczonego przez Sowietów Białegostoku Niemcy weszli już 27 czerwca 1941 r. Od samego początku zastosowali brutalny terror.

Paulina Fronczak-Chruściel – Wielka szpera 83

Wielka szpera (niem. Allgemeine Gehsperr) – całkowity zakaz wychodzenia z domu – to jedno z najtragiczniejszych wydarzeń i graniczny moment w historii istnienia getta łódzkiego. W ciągu kilku dni, między 5 a 12 września 1942 r., z terenów dzielnicy zamkniętej wysiedlono do obozu zagłady w Chełmnie nad Nerem ok. 15 tys. dzieci, osób starszych, chorych, niezdolnych do pracy.

Roman Gieroń – Pomoc żydowskim uciekinierom po aryjskiej stronie Krakowa 94

Martyna Grądzka-Rejak – Opór Żydów w niemieckich obozach zagłady 105

Ks. Jarosław Wąsowicz – Sprawiedliwy wśród Narodów Świata. Ksiądz Michał Kubacki SDB (1898–1978) 115

Maciej Żuczkowski – „Zbrodnia, jakiej nie było dotąd” 124

Tak prasa konspiracyjna Polskiej Partii Socjalistycznej „Wolność, Równość, Niepodległość” pisała o losach ludności żydowskiej w okresie II wojny światowej.

ŻOŁNIERZE WYKŁĘCI

Karol Polejowski – Emanuel Prokesch vel Jan Baranowski. Przyczynek do dziejów konspiracji wileńskiej w Polsce północnej w 1946 r. 133

Milena Bykowska – Podporucznik Ludwik Danielak „Bojar” (1923–1955) 144

OPOWIEDZIANE HISTORIE

Relacja Tadeusza Stankiewicza. Żydzi ukrywani na bagnach 153

Kolegium:

dr hab. Adam Dziuba, dr Wojciech Frazik,
dr Piotr Grzelczak, Adam Hlebowicz,
dr Kazimierz Krajewski,
dr hab. Mariusz Krzysztofiński,
dr hab. Sebastian Ligarski, dr Marcin Majewski,
dr hab. Filip Musiał, dr Wojciech Muszyński,
dr hab. Piotr Niwiński, Jan M. Ruman,
dr hab. Krzysztof Sychowicz

Redaguje zespół:

Wojciech Butkiewicz – sekretarz redakcji
(tel. 22 5818813, wojciech.butkiewicz@ipn.gov.pl),
Jakub Gołębiowski (jakub.golebiowski@ipn.gov.pl),
Kinga Hałacińska (kinga.halacinska@ipn.gov.pl),
Romuald Niedzielko – zastępca redaktora naczelnego
(romuald.niedzielko@ipn.gov.pl),
Jan M. Ruman – redaktor naczelny
(jan.ruman@ipn.gov.pl),
Anna Zechenter (anna.zechenter@ipn.gov.pl),
Piotr Życieński – fotoreporter

Sekretariat:

Maria Wiśniewska
(tel. 22 5818819, maria.wisniewska@ipn.gov.pl)

Projekt graficzny, projekt okładki i łamanie:

Katarzyna Dziedzic-Boboli

Korekta: Beata Stadryniak-Saracyn

Adres do korespondencji:

ul. Kurtyki 1, 02-676 Warszawa

Druk:

LEGRA Sp. z o.o. ul. Albatrosów 10c,
30-716 Kraków

Na okładce:

Wiktoria Ulma z dziećmi. Od lewej: Władzio, Stasia trzymająca na rękach Marysię, Franuś (na baranku), Basia i Antoś, jesień 1943 r.
Fot. ze zbiorów Mateusza Szpytmy